

TURINYS

PROLOGAS. „SIBIRIEČIAI!“	◊ 5
ĮVADAS	◊ 7
1. „IŠ MOKYKLOS Į SKERDYKLĄ“	◊ 15
2. TARP REVOLIUCIONIERIŲ	◊ 24
3. „FANATIŠKI PADUGNĖS IŠ GRIUVĖSIŲ AMŽIAUS“	◊ 38
4. DIENOS ŠANCHAJUJE	◊ 53
5. MANDŽIŪRIJOS INCIDENTAS	◊ 75
6. AR SVARSTEI APIE TOKIJĄ?	◊ 93
7. SUKURIAMAS ŠNIPŲ TINKLAS	◊ 103
8. OTTŲ NAMUOSE	◊ 118
9. MASKVA, 1935 METAI	◊ 136
10. HANAKO IR CLAUSENAS	◊ 147
11. SKERDYNĖS MASKVOJE	◊ 166
12. LIUŠKOVAS	◊ 181
13. NOMONHANAS	◊ 193
14. MOLOTOVO–RIBBENTROPO PAKTAS	◊ 207
15. PUOLAM SINGAPŪRĄ!	◊ 220
16. VARŠUVOS SKERDIKAS	◊ 237
17. BARBAROSOS PLANAS ĮGAUNA PAVIDALĄ	◊ 253
18. „JIE MUMIS NETIKĖJO“	◊ 266
19. PLANAS „ŠIAURĖ“ AR PLANAS „PIETŪS“?	◊ 279
20. LŪŽIO TAŠKAS	◊ 299
21. „IŠKILIAUSIAS MANO SUTIKTAS ŽMOGUS“	◊ 321
PASTABOS	◊ 335
RINKTINĖ LITERATŪRA	◊ 383
PADĖKOS	◊ 393
APIE AUTORIŲ	◊ 395

„JIE MUMIS NETIKĖJO“

„Galit pasiųsti savo „šaltinį“ <..> jo sukruštai motinai.“
Stalinas apie perspėjimą dėl Barbarosos operacijos

Baigęs naujausią ir svarbiausią pranešimą savo karjeroje, išsekęs Sorgė paskambino Ottams atsiprašyti, kad negalės dalyvauti Sekminių šventėje jų vasarnamyje Akijoje. Eta taip pat nebuvo nusiteikusi pavyzdinėms vokiško šeimos sambūrio pramogoms, bet jautėsi įpareigota vykti drauge. Ji praleido daug laiko vaikštinėdama viena plačiais smėlėtais paplūdimiais ir pušynais virš namelio. Be to, galvojo apie Sorgę. 1982 metais interviu teigė, kad jos pirmas išpūdis buvo, jog jis – arogantiškas ir gan storžieviškas vyras su prasčiokišku kultūriniu skoniu. Jis buvo ateistas, alkoholikas, apsirijėlis ir nihilistas, kuriam nieko nebuvo šventa. Etos katalikiški įsitikinimai ir vidurinei klasei būdinga išankstinė nuomonė ją darė „davatkiška smulkiosios buržuazijos atstove“, sakė jai Sorgė. Jo nuolatinis pašaipus tonas ir amžinas sarkazmas ją erzino.

Bet kartu praleidusi su juo dieną Tokijoje, Eta pradėjo tikėti, kad po kauke Sorgė iš esmės yra padorus ir žmogiškas vyras. Ją ypač žavėjo jo bebaimė panieka kitiems Tokijo vokiečiams, taip pat ir Ottams, kurie jai taip pat atrodė veidmainiški, pasipūtę ir dirbtiniai. Šioje prisitaikėlių, karjeristų ir *Geldmenschen* (žmonių, kuriuos domina tik pinigai) bendruomenėje Sorgė išsiskyrė „kaip tikras aristokratas, tyras ir nesupuvęs, nedirbtinis ir spontaniškas“.¹ Ji nebuvo pirmoji moteris, tačiau tapo paskutine, užkibusia ant barono plėšiko įvaizdžio, kurį Sorgė susikūrė dar mokykloje, kabliuko.

Helma Ott nekantravo visuomenei parodyti Etą, pas ją besisvečiuojančią įžymybę. Birželio 10 dieną ji surengė ištaigingą priėmimą bei

koncertą, į kurį buvo pakviestas visas Tokijo diplomatinis korpusas bei daug garsių japonų. Eta sugrojo Bacho „Koncertą klavesinui ir dviem fleitoms“ nuo savo klavesino diriguodama iš vietos vokiečių bendruomenės surinktą mėgėjišką orkestrą, kuriam sunkiai sekėsi tvarkytis su kūrinium. Po rečitalio svečių laukė vaišėmis nukrautas bufetas – vienu metu ir stebuklas, ir apskaičiuotos vokiečių arogancijos įrodymas mieste, kuriame trūko visko: nuo šviežios mėsos iki kimono šilko. Sovietų ambasadoriui Konstantinui Smetaninui, pasipuošusiam oficialia progine uniforma, sveikinant Etą su jos pasirodymu, įsikišo Sorgė. „Tau reikia brendžio“, – tarė jis, ištiesdamas taurę. Helma Ott garsėjo kaip vienintelė visame mieste gebanti priversti Sorgę ateiti į pokylius su kostiumu. Per Etos koncertą jis vilkėjo baltą smokingo švarką su juoda peteliške.²

„Dingstam iš čia“, – sušnabždėjo Sorgė, paėmęs Etą už rankos. Buvo pirma Tokijo kasmetinio gėlių festivalio diena; jis pasiūlė nedelsiant vykti jo pažiūrėti. „Kartais turi atsipalaiduoti, supranti?“³ Eta žinojo, kad Ottams nepatiks, jeigu vakaro žvaigždė pasišalins, bet vis tiek sutiko. Nulėkė į viršų persirengti vakarinę suknelę. Išeidama pamatė, kad Helma ją griežtai nužvelgė. Eta nuskuodė per platų žvyro takelį iki Sorgės automobilio ir abu kvatodami nurūko tolyn. Važiavo tol, kol nebegalėjo prasibrauti pro minią, tada pasistatė „Datsun“ ir susikibę už parankių nuėjo siauromis gatvelėmis, nukabinėtomis popieriniais žibintais. Fizinė artuma su pribloškiančia jauna moterimi Sorgei nebuvo naujovė, bet Eta akivaizdžiai jame įžiebė gilesnius jausmus.

„Aš – vienišas vyrukas, – prisipažino Sorgė, kiek žinoma, iki tol jis tai yra pasakojęs tik Hanako bei Katiai. – Neturiu draugų, nieko.“ Jis jai pasakė, kad „politinė padėtis“ jį slegia. „Bet tavo muzika šįvakar – ji tikrai mane pakylėjo.“⁴

Per žmonių grūstį jie prasiskynė kelią link gaudžiančio šventyklos varpo ir į didžiulę skrynią įmetė monetų, kad paeiliui galėtų išsiūbuoti sunkią medinę šerdį. Eta pastebėjo, kad Sorgės lūpos juda be žodžių kalbant maldą. „Nagi, – tarė Sorgė. – Visi ateina čia pasimelsti, kad praturtėtų. Dabar tavo eilė.“ Jis supažindino ją su keliais vienuoliais, kuriuos pažinojo iš ankstesnių apsilankymų, žemai jiems nusilenkė ir pristatė savo šviesiaplaukę palydovę kaip „garsią muzikantę iš Vokietijos, atvykusią į Japoniją koncertuoti“.⁵

Jie vaikščiojo gatvėmis, nusėtomis prekystaliais, ant kurių pardavinėti vazonai su augalais bei gėlėmis. Sorgė labiausiai domino kioskai, kuriuose pardavinėjo miniatiūrinius medelius bonsus. „Šie nykštukiniai

medžiai mane žavi. Jie – lyg pačių japonų metafora, griežtai mokomi nuslopinti savo tikrąją prigimtį bei paversti dirbtiniais, drausmingais su tvėrimais. Žiūrėk, nupirksiu tau nuostabią mažą pušį.“⁶ Jiedu vaikščiojo toliau, atsargiai nešdami smulktų Etos medelių. Ji, pamiršusi budrumą, pasakė Sorgei, kaip ilgisi savo dukterų, kaip norėtų keliauti į Pietų Ameriką ir kaip naciai išujo ją iš Vokietijos.

„Visa vokiečių *volk** serga“, – tarė ji Sorgei džiaugdamasi, kad galop rado tautietį, su kuriuo galėjo kalbėti nuoširdžiai. Ji taip pat prisipažino, kad jos šeimininkai Ottai nė nenutuokė tikrosios priežasties, kodėl ji pabėgo iš Vokietijos. Ambasadoriui ji teigė, kad į Tokiją atvyko gavusi Musašino muzikos akademijos kvietimą. Ottas maloningai pakvietė ją apsistoti, nebyliai leisdamas suprasti, kad moteris atsimokės už viešnagę linksmindama jo svečius. Be to, Eta pasakė Ottui, kad į Vokietiją grįš liepos 11-ąją, tačiau melavo. „Jei nuoširdžiai, aš įklimpau“, – prisipažino ji.

Sorgė rimtai ją išklausė ir pasakė – neišsiplėsdamas, iš kur tai žino, – kad netrukus grįžti Transsibiro geležinkeliu nebebus įmanoma. Savo memuaruose Eta prisiminė: „Niekaip negalėsi grįžti į Vokietiją, net jei ir norėtum, – jis pasakė jai. – Turėsi likti čia. Liepą jau bus seniai prasidėjęs karas su Rusija.“ – „Bet jaučiuosi tokia apsimetėlė.“ – „Čia yra ir kitokių apsimetėlių, patikėk manimi. Apgaulė kartais gali būti privalumas.“⁷

Sorgė tvirtai pasiūlė Etai nieko neatskleisti apie jos tikrąją istoriją Ottams. Jis ją perspėjo, kad Ottas buvo išsigandęs žmogelis, manęs, jog kažkas jį nuolatos stebi. „Jei tik žengtų žingsnį ne į tą pusę, jo ambasadoriaus karjerai galas. Jis tau nepadės.“ Sorgė pripažino, kad kadaise Ottas buvo „visai nieko. Nusiteikęs prieš nacius. Kai išgirdo, kad jį paskirs ambasadoriumi, paklausė manęs, ar turėtų sutikti. Perspėjau jį, <...> sakiau neteksi sąžinės. <...> Taip ir nutiko. Kad ir kokius principus jis kitados turėjo, visi išgaravo. Dabar bando įtraukti Japoniją į karą, į Vokietijos karą, kad padidintų Hitlerio galimybes prieš Britaniją. Nėra taip, kad jis mėgtų nacius ar norėtų valdyti pasaulį. Ne! Taip elgiasi tik dėl pinigų. Dėl purvinų, niekingų pinigų ir dar dėl karjeros galimybių“.⁸

Sorgė nebuvo nusiteikęs anksti baigti vakaroti. Jis nusivedė Etą į vakarėlį Kurto Luddės-Neuratho, ambasados politinio skyriaus sekretoriaus, namuose. Jie gėrė raudonąją vyną, valgė sumuštinis, o paskui patraukė į kuklesnį Sorgės kampelį Nagasakio gatvėje. Eta šiame namelyje lankėsi pirmą kartą. Prieš vakarėliui baigiantis paryčiais, suvartota dar daug svaigalų – pats Sorgė maukte maukė viską. Triukšminga grupelė

* Tauta (vok.).

susigrūdo į Neuratho automobilį, kad palydėtų Etą į Otto namus. Jiems važiuojant pro Sovietų Sąjungos ambasadą, Luddė-Neurathas atsisuko į savo keleivį, kuris garsiai reiškė susižavėjimą Stalinu bei liaupsino Sovietų Sąjungą kaip geriausią partnerį, kokį tik Vokietija gali turėti. „Na, Sorge? – šelmiškai pasakė Luddė-Neurathas. – Gal užvažiuoti vidun, kad galėtume pasimatyti su savo draugais?“

Jiems privažiavus prie Vokietijos ambasadų, Sorgė girtas išsvirduliuavo iš automobilio ir pradėjo rėkti į aptemdytus Ottų miegamojo langus. „*Frau** ambasadore! – sušuko jis. – *Frau* ambasadore!“ Mieguistas patarnautojas atėjo atidaryti durų, ir pažeminta Eta įlėkė vidun.

Kitą rytą Eta atsiprašė už Sorgės nemandagumą: „Jis buvo girtutėlis.“ Helma davė kandų patarimą. „Turėtum apie Sorgę šį tą žinoti. Joks meilės romanas su Sorge nesitęsia labai ilgai. Viskas visada baigiasi ašaromis.“⁹ Tačiau neatskleidė, kad kalba iš asmeninės patirties.

Sorgė iš Centro laukė atsakymo į savo sensacingą birželio pirmosios telegramą. Jis negalėjo žinoti, kad pats Stalinas ant žinutės pakraigliojo: „Įtartina. Įtraukti į sąrašą telegramų, laikomų provokacijomis.“¹⁰ Kai Golikovas galiausiai sureagavo, jo atsakymas buvo pasenęs, neaktualus ir, kaip visada, priekabus. Centras klausė, ar Ramsey'is turėjo omenyje korpusus, ar armijas gegužės 20 dienos kablogramoje? „Kartoju, – birželio 13 dieną apimtas nevilties atsakė Sorgė, – devynios armijos, sudarytos iš 150 divizijų, tikriausiai pradės ofensyvą nepasibaigus birželiui.“¹¹

Ottas ir pulkininkas Kretschmeris kol kas buvo vieninteliai ambasadų darbuotojai, kuriems oficialiai pranešta apie įsiveržimo datą. Bet tai jau buvo tapę vieša paslaptimi. Kitapus gatvės nuo ambasadų Japonijos imperatoriškasis generalinis štabas studijavo savo žvalgybos ataskaitas iš Berlyno bei Maskvos apie artėjančią karą su Rusija.

Birželio 15-ąją, sekmadienį, Sorgė pasiėmė Etą į dar vieną vakarėlį. Dusinanti nepritarimo atmosfera Ottų namuose darėsi nepakeliama. „Mes abu suaugę, bet štai turiu sliūkinti pro užpakalinius vartelius, kad susitikčiau su tavimi, lyg būčiau jų maža dukrelė“, – pasakė ji. Sorgė patarė jai susirasti gyvenamąją vietą ir išmokyti japonų kalbą „gana laisvai, kad galėtum papirkinėti su užsieniečiais dirbančius policininkus“.¹² Eta turėjo kitų naujienų: Helma jos paprašė atlaisvinti butą rezidencijoje bei persikraustyti į mažesnę svečių kambarį, kad pulkininkas Meisingeris pirmo aukšto kambariuose galėtų įkurti naują gestapo biurą.

* Ponia (vok.).

Sorgė pasikvietė Etą pas save išgerti „po dar vieną viskio“. Pakilios nuotaikos jis šoko po mažytį darbo kambarį apsėstas vizijos, kad jis – Vokietijos šėtono žudikas. „Jeigu kas ir sunaikins Hitlerį, tai būsiu aš!“ – suriko jis, pralinksmindamas suglumusią Etą. Tą naktį, ne be šio tokio Sorgės apskaičiavimo, jiedu su Eta tapo meilužiais.¹³

Po penkių dienų Eugeną Ottą galiausiai papasakojo Sorgei tai, ką šis jau girdėjo iš Schollo, kad puolimas numatytas kitą savaitę. Sorgė išsiuntė paskutinį perspėjimą Centrui, kaip šaltinį nurodydamas Ottą. „Karas tarp Vokietijos ir SSRS neišvengiamas, – birželio 20-osios kablograme rašė Sorgė. – Vokietijos kariuomenės pranašumas leis sunaikinti sovietų armiją taip pat veiksmingai, kaip tai padaryta [karo] pradžioje, nes SSRS strateginės gynybinės pozicijos vis dar tokios pat silpnos, kokios buvo lenkų.“ Taip pat raportavo, jog agentas Investas (Odzakis) „man pasakė, kad Japonijos generalinis štabas jau aptarinėja klausimą, kokias pozicijas reikėtų užimti kilus karui“.¹⁴

Kodėl Stalinas numojo ranka į perspėjimus, plaukusius iš viso pasaulio? Po karo Molotovas paaiškino, kad Stalino skepticizmas buvo atsargumo priemonė. „Mus kaltina, nes mes ignoravome savo žvalgybą, – 1969 metais Molotovas teigė žurnalistui Feliksui Čujevui.¹⁵ – Taip, ji mus perspėjo. Bet jeigu būtume jos paisę ir davę Hitleriui nors ir menkiausią dingstį, jis būtų mus puolęs anksčiau.“ Kaip jau matėme, Molotovas visada primygtinai tvirtino, kad Stalinas žinojo, jog kils karas. Vienintelis *chaziaino* prioritetas, anot jo užsienio reikalų ministro, buvo kuo ilgiau užvilinti konflikto pradžią, kad SSRS galėtų pakankamai sustiprinti savo armiją, idant ši pasipriešintų vokiečių atakai. „Prieš karą Stalinas apskaičiavo, kad tik 1943-iaisiais galėsime stoti akistaton su vokiečiais kaip lygus su lygiu.“ Molotovas nurodė karo pradžios atidėliojimą kaip priežastį, kodėl 1939 metais pasirašė paktą su Ribbentropu. Jis teigė, kad Stalinas vadovavosi ta pačia logika ir 1941-aisiais, nesutikdamas ruošti invazijai.

Vis dėlto Molotovo naratyvas prieštarauja fiziniams įrodymams – tikriesiems dokumentams, kurie, kaip užfiksuota, nugulė ant Stalino stalo 1941-ųjų gegužę bei birželį. Ko gero, Stalinas išsiugdė gilią neapykantą žvalgybos ataskaitoms, o savo panieką išreikšdavo pakeverzodamas mėlyną arba raudoną pieštuku ant dokumentų pluošto. Verčiant puslapį po puslapio archyvuose tvyrančioje tyloje ir pamačius tą nepamėgdžiojamą rašyseną, iki šiol oda gali nueiti pagaugais.

Stalinas subjaurojo Sorgės gegužės 20 dienos ataskaitą ją atmesdamas įžeidimu apie „šūdą“, kuris valdo „mažus fabrikus ir viešnamius“. Birželio 17-ąją, likus penkioms dienoms iki Barbarosos operacijos pradžios, Stalinas gavo ataskaitą, pasirašytą Pavelo M. Fitino, NKGB užsienio žvalgybos viršininko, kurioje patvirtinta, kad „Vokietija visiškai baigė ruoštis ginkluotam Sovietų Sąjungos puolimui, o smūgio galima tikėtis bet kada“. Šaltinis buvo agentas *Staršina*, žvalgybos karininkas Vokietijos aviacijos ministerijoje. Ir vėl Stalinas griebėsi pieštuko ir pakraugliojo komentarą Fitino viršininkui, valstybės saugumo liaudies komisarui Vsevolodui Merkulovui. „Drauge Merkulovai, galit pasiųsti savo „šaltinį“ iš Vokietijos aviacijos štabo jo sukruštai motinai. Jis ne šaltinis, o dezinformatorius.“¹⁶

Tai nebuvo nei atsargumas, nei sveikas skepticizmas, o neracionalus ir isteriškas lyderio, įsitikinusio, kad jis vienintelis žino tiesą, o visi aplinkiniai jį apgaudinėja, įtarumas. Reikia neužmiršti, kad vos prieš trejus metus Stalinas savo slaptajai policijai įsakė sunaikinti SSRS užsienio žvalgybos aparato grietinėlę tuo pagrindu, kad į ją neva buvo giliai įsiskverbę užsienio šnipai. Nėra jokios priežasties tikėti, kad Stalinas žinojo, jog didžioji dalis tų kaltinimų buvo suklastoti. Jis tikrai žinojo apie Sorgės karjerą – 1940-aisiais *chaziainas* nurodė savo sekretoriui Aleksandrui Poskrebyševui paruošti agento Ramsay'io asmeninę bylą patikrai, – taigi taip pat turėjo būti informuotas apie 1937 metais iš piršto laužtus Centro įtarinėjimus, esą Tokijo *rezidentūrą* „kontroliuoja priešas“.¹⁷ Per „valymus“ viską padengė toks tirštas įtarimų rūkas, kad apakino patį Staliną.

Molotovo prisiminimuose įamžinta dalis tos visa persmelkiančios mirtinos nepasitikėjimo atmosferos. „Nemanau, kad galėjome pasikliauti savo žvalgyba, – pasakojo Molotovas. – Reikia jos klausyti, bet taip pat reikia tikrinti jos informaciją. Žvalgybos agentai gali tave įstumti į tokią pavojingą padėtį, kad iš jos niekada neišsikapstysi. Visur be galo daug provokatorių. Todėl negalima pasitikėti žvalgyba, jeigu nuolatos ir kruopščiai jos netikrini bent kelis kartus.“¹⁸

„Kai kurie naivūs, lėkšti asmenys savo prisiminimuose rašė, kad žvalgybininkai kalbėjo tiesą“, – paklausė keliaklupsčiaujantis pašnekovas Feliksas Čujevas. „Negalėjai pasitikėti tokiomis ataskaitomis, – atsakė Molotovas. – Kai aš buvau *predsovnarkomas* [Liaudies komisarų tarybos pirmininkas], kasdien po pusę dienos skaitydavau tokias ataskaitas. Vienintelis dalykas, kurio nepateikdavo, tai invazijos datos! Ir jeigu būtume

pasitikėję tokiomis ataskaitomis [ir ėmę rengtis karui], karas galėjo prasi-dėti daug anksčiau.“¹⁹

Pateisinant Molotovą, daugelis ankstyvųjų perspėjimų apie Barbaro-sos operaciją, tarp jų ir Sorgės, buvo nevisaverčiai. Gegužės antrąją Sorgė sugadino savo ataskaitą, nes apsidrausdamas pareiškė, kad gali būti, jog Vokietijos invazija iš tiesų vyks tik po pergalės prieš Britaniją. Gegužės 20-osios pranešime Sorgė pripažino, kad pavojus „šiomet gali praeiti“. Net ir birželio 15 dienos kablogramoje sakė, kad „karo atašė nėra įsitiki-nęs, ar bus karas, ar ne“.²⁰ Bet birželio viduryje iš viso pasaulio Krekliui pateikiamų ataskaitų, tokių išsamių ir konkrečių, tarp jų ir Sorgės pasa-kojimas apie pokalbius su Schollu bei Ottu, kiekis buvo toks didžiulis, kad sunku interpretuoti užsispyrėlišką Stalino nesutikimą atkreipti į jas dėmesį kaip ką kita nei sąmoningą saviapgaulę. Arba galbūt apgaulę.

Staliną galėjo suklaidinti jo pakalikai, o galbūt ir pats Hitleris. Kodėl Stalinas taip noriai tikėjo, kad jam meluoja visi iš visų pusių, tik ne Go-likovas? Maršalas Žukovas 1965–1966 metais keliuose interviu įžymiam karo korespondentui bei poetui Konstantinui Simonovui pasiūlė intri-guojantį paaiškinimą, kad Staliną iš tiesų apmovė Hitleris. Žukovas pri-siminė susitikimą su Stalinu 1941 metų sausio pradžioje, per kurį išreiškė nuogastavimus dėl gausių Vermachto pajėgų Vokietijos okupuotoje Len-kijoje (nacių vadintoje Generalgubernija). Stalinas atsakė, kad „išsiuntė Hitleriui asmeninį laišką pripažindamas, kad mes tai žinome, mus tai nustebino ir kad mums susidarė įspūdis, jog Hitleris planuoja su mumis kariauti“. Hitleris atsakė Stalinui asmeniniu slaptu laišku, kuriame pri-pažino, pasak Žukovo, kad sovietų „informacija teisinga, kad Generalgu-bernijoje tikrai dislokuoti dideli karių daliniai“.²¹

Bet Hitleris nuramino Staliną, kad šie kariai „nukreipti ne prieš Sovie-tų Sąjungą. Ketinu griežtai laikytis [nepuolimo] pakto ir duodu valsty-bės vadovo garbės žodį, kad kariai dislokuoti Generalgubernijoje kitais sumetimais. Vakarų ir Vidurio Vokietijos teritorijas intensyviai bombar-duoja anglai ir iš oro gali jas lengvai stebėti. Todėl privalėjau pasiųsti didelį karių kontingentą į rytus, kur jie galėtų slapčia persiorganizuoti ir persiginkluoti.“²² Žukovas, remdamasis tuo, ką išgirdo, manė, kad Stali-nas tikėjo Hitlerio patikinimais. (Ši užuomina apie slaptą koresponden-ciją tarp Hitlerio ir Stalino nebuvo publikuota originaliame Simonovo knygos leidime, ji paviešinta tik 1987-aisiais.) 1941 metų sausio laiškas akivaizdžiai nebuvo vienintelis dviveidiškas Hitlerio pranešimas Stali-nui. Rusų istorikas ir karo veteranas Levas Bezymenskis per 1966 metų

interview paklausė Žukovo apie laiškus tarp Hitlerio ir Stalino. Žukovas atsakė: „Kartą [1941 metų] birželio pradžioje nusprendžiau dar kartą pamėginti įtikinti Staliną, kad žvalgybos ataskaitos apie artėjantį pavojų yra tikslios.“ Ir pasakojo toliau:

„Iki tol Stalinas nustumdavo šalin panašias ataskaitas nuo Generalinio štabo viršininko <...> gynybos komisaro Timošenkos, o aš su savimi pasiėmiau štabo žemėlapių su sužymėtomis prieš karių lokacijomis. Paruošiau ataskaitą. Stalinas klausėsi įdėmiai, bet tylėjo. Baigus raportą liepė mums išeiti nepasakęs savo nuomonės. <...> Po kelių dienų Stalinas man paskambino. <...> Atsidarė ant stalo gulintį lagaminą ir ištraukė kelis popieriaus lapus. „Perskaityk“, – pasakė Stalinas. <...> Tai buvo laiškas nuo Stalino Hitleriui, kuriame jis trumpai paaiškino savo nerimą dėl Vokietijos karių išdėstymo, apie kurį jam pranešiau prieš kelias dienas. <...> Tada Stalinas pasakė: „Štai atsakymas.“ Bijau, kad prabėgus tiek metų nesugebėsiu tiksliai pakartoti Hitlerio žodžių. Bet štai ką prisimenu tiksliai: perskaičiau birželio 14 dienos „Pravda“ numerį ir ten, savo nuostabai, pamačiau tuos pačius žodžius, kuriuos Stalino kabinete perskaičiau Hitlerio laiške Stalinui.“²³

Žukovo perskaitytas pranešimas, kurį publikavo oficiali Sovietų Sąjungos naujienų agentūra TASS ir perspausdino partijos laikraštis „Pravda“, prasidėjo nuo Anglijos pasmerkimo, kad ši skleidžia gandus, jog „nedaug trūksta, kad kiltų karas“ tarp Vokietijos bei SSRS. Žukovas nustebę pamatęs „tuos pačius Hitlerio argumentus, išspausdintus šiame sovietų dokumente“.²⁴

Golikovas taip pat įdėjo savo kuklų indėlį, kad sustiprintų Stalino įsitikinimą, jog žinia apie vokiečių pajėgų telkimą Sovietų Sąjungos pasienyje buvo Britanijos dezinformacija. 1941 metų gegužės ir birželio mėnesiais augant žvalgybinės informacijos apie Barbarosos operaciją srautui, besiliejančiam tarsi iš gausybės rago, Golikovo įsitikinimas, kad Britanija lieka pagrindiniu Hitlerio tikslu, tik stiprėjo ir jis noriai graibstė visas ataskaitas, kurios, atrodo, prieštarauja įrodymams apie suplanuotą įsiveržimą į Rusiją. Gegužės pradžioje Golikovas visiems įtakingiausiems Kremliaus kariuomenės kadrų, taip pat ir maršalams Timoškai bei Žukovui, nusiuntė ataskaitą iš šaltinio Vokietijos ambasadoje Bukarešte, kurioje tvirtinta, kad „artimiausiu metu Vokietija neketina imtis veiksmų

Rytuose“. Žinutėje prieita prie išvados, kad gandai, jog Vokietija puls SSRS, „skleidžiami tyčia, siekiant skleisti nežinomybę Maskvoje“.²⁵ Paradoxu, kad šis informatorius buvo būtent toks vokiečių dezinformatorius, kokio Stalinas taip bijojo.

Gegužės 31 dieną Golikovas pateikė dar vieną specialią santrauką, kurioje teigta, kad „Vokietijos vadovybė gana greitai vėl išdėstė savo pagrindinius dalinius Vakaruose ir kartu toliau perkelinėja savo karius Norvegijoje <...>, ruošdamasi pagrindinei operacijai prieš Britų salas“.²⁶

Dar ir 1964 metais Golikovas tikėjo ar bent teigė tikįs, kad Sorgė kontroliavo priešai. Ir Golikovas, ir Žukovas dalyvavo prancūzų režisieriaus Yves'o Ciampi idealizuojančio biografinio filmo „Qui êtes-vous, Monsieur Sorge?“ („Kas jūs toks, pone Sorge?“) peržiūroje Maskvoje. Filmu kūrėjai leido sau laisvai interpretuoti tiesą, tačiau tiksliai pavaizdavo Sorgės neviltį, kad į jo ataskaitas Maskvoje nekreipiama dėmesio. Po premjeros Žukovas atsistojo kino teatro salėje ir kreipėsi į Golikovą: „Kodėl, Filipai Ivanovičiaus, jūs nuslėpėte nuo manęs šias ataskaitas? Kodėl nepranešėte tokios informacijos Generalinio štabo viršininkui?“ Golikovas atsakė: „Ir ką turėjau jums raportuoti, jei šis Sorgė buvo dvigubas agentas, dirbęs tiek mums, tiek jiems?“²⁷

Priežastys, kodėl Kremlius taip atkakliai nesutinka tikėti jo perspėjimais dėl karo, Sergei Tokijuje ir toliau buvo nepaaiškinamos. Maskva jam tikriausiai atrodė labai tolima. Centras tapo vaiduokliu, bekūniu eteriu skriejančių skaitmenų srautu, nepaisančiu Sorgės perspėjančio šauksmo, aidinčio tyrilaukiuose. Nieko keista, kad jis gėrė ir raudėjo dėl savo vienvietės; net ir tolimieji dievai Kremliuje, kuriems paskyrė savo gyvenimą, nuleisdavo jį negirdomis.

*

Mirtinam pavojui Sovietų Sąjungos pasienyje augant, Sorgė susidūrė su savo paties mirtinu priešu arčiau namų. Galbūt pulkininkas Meisingeris ir tapo sugėrovu. Vis dėlto bare „Die Fledermaus“ alkoholiu kursoma bičiulystė nereiškė, kad Varšuvos Skerdiko grėsmė visiškai pradingo. Meisingeris turėjo tuoj perkelti savo biurą bei bylas į ambasadoriaus svečių kambarius, kuriuos šiuo metu užėmė Eta. Taigi Sorgė užverbavo Etą, kad ši prieš išsikraustydama padėtų jam gauti rakto kopiją. Tai buvo jos, kaip paskutinio nieko nenutuokiančio Tokijo šnipų tinklo sraigtelio, pirmoji misija.

Birželio 20-osios vakare Eta vėl atidirbinėjo už viešnagę rezidencijoje grodama Bacho kūrinčius Ottų svečiams. Sorgė laukė sodo tvankumoje. Po koncerto Eta padėkojo už komplimentus bei gėles, o paskui staiga pareiškė, kad pavargo, ir pabėgo aukštyn. Grįžusi į kambarį nusivilko vakarinę suknelę, apsirengė tamsiais kasdieniais drabužiais ir į kišenę įsikišo raktą nuo kambario. Bet svečiai jau buvo pasipylę į koridorių, tad ji niekaip negalėjo nepastebėta išeiti pas Sorgę. Atidariusi pirmo aukšto langą išsoko į nuo vasaros lietaus šlapių gėlių lysvę. Purvina bei nusibrozdinusi nuskubėjo į meilužio automobilį ir jiedu nušvilpė pro ambasados vartus. Sorgės namuose ji, pralinks mėjusi po tokios išdaigos, leido jam nuo kojų nuvalyti purvą ir aptvarstyti nubrozdinimus. „Matai! – pasakė jai Sorgė. – Štai kas nutinka, kai susidedi su tokiu čigonu kaip aš!“

Tąakt Sorgė vos neatskleidė Etai tiesos apie savo dvigubą gyvenimą. Jis pasakojo apie karą, apie savo dienas kurstant komunistus Rūro srietyje, apie rusę, „kuri iš tiesų nebuvo jo žmona, bet ją tokia laikė“, ir prie kurios, kaip pasirodė Etai, jis vis dar buvo labai prisirišęs. Jis pripažino, kad prisideda „prie kovos prieš Hitlerį“ ir kad draugauja su Ottu vien tik siekdamas gauti informacijos, padėsiančios šioje kovoje. „Aš, Richardas Sorgė, susitvarkysiu su tais paršais Berlyne“, – pažadėjo jis.

Eta prisiminė atsakiusi „būtų visai neblogai“, tačiau nesužavėta. Ji gėrėjosi jo narsa, tačiau buvo sunku pakelti besisklaidantį girtuoklį.²⁹

Kitą rytą Etai pakuojantis daiktus prieš persikraustant į mažesnę kambarį antrame aukšte Sorgė gražino raktą, kurio kopiją pasidarė. Dabar turės laisvą prieigą prie gestapo naujojo Tolimųjų Rytų štabo kaskart atvykęs vakarienės pas Ottus, jei tik pasisaugos neužminti ant girgždančios grindlentės pirmojo aukšto koridoriuje, apie kurią perspėjo Eta.

Birželio 22-ąją, sekmadienį, nuo Rytų Lenkijos žemyn iki Karpatų išaušo giedras bei šiltas rytas – tobulos sąlygos skraidyti. Tokijuje tądien vyravo karštis, pertraukiamas trumpo vasaros lietaus. Sorgė susitarė penktą valandą susitikti su Eta ambasados teritorijoje. Jis dėvėjo puošniu baltu lininiu kostiumu; Eta vilkėjo raštuota suknele bei dėvėjo didelę šiaudinę skrybėlę. Ji nekantravo jam papasakoti naujausias šokiruojančias naujienas iš rezidencijos. Praėjusį vakarą, po vakarienės, Eta pamatė, kad Helma Ott rausiasi po jos daiktus ir nori atimti Sorgės jai dovanotą bonsą bei dubenį. Kilo skandalas. Bet Eta rado savo meilužį niūrios nuotaikos. „Einam gerti į „Imperial“, – pasakė jis. – Man reikia alkoholio.“

Vokietija kariavo su Rusija.